

Malmö högskola
Lärarytbildningen

Skolutveckling och lärande (SOL)

Examensarbete
15 högskolepoäng

**Fysisk skolmiljö och lärande –
en studie av två gymnasieskolor**

*The physical school environment and learning
- a study of two upper secondary schools*

Sara Bryzell

Lärarexamen 270 hp
Lärarytbildning 90 hp
2009-11-10

Handledare: Björn Lundgren
Examinator: Lisbeth Amhag

SAMMANFATTNING

Fysisk skolmiljö och lärande – en studie av två gymnasieskolor. (2009). Av Sara Bryzell.
Malmö Högskola, Lärarutbildningen.

Detta examensarbete undersöker elevers och lärares syn på skolans fysiska miljö och dess betydelse för lärande. Undersökningen sker på två gymnasieskolor i en och samma stad i Skåne, den ena skolan är en kommunal skola och den andra skolan är en friskola. Syftet med studien är dels att studera hur elever och lärare på gymnasiet förhåller sig till skolans fysiska miljö och vad de har för tankar om hur denna miljö påverkar lärandet, dels att försöka se om det finns några skillnader eller likheter i resonemanget på de två skolorna. Frågeställningar angående upplevelse av fysisk skolmiljö, påverkansmöjligheter samt medel för att ändra den fysiska miljön formuleras. Till detta kopplas en teori angående möjligheter till *aktivitet och kreativitet* i klassrummet.

Resultatet av undersökningen visar att friskolans elever och lärare trivs bättre med skolans fysiska miljö, upplever att de kan påverka miljön mer samt är mer nöjda med utrymmena på skolan än vad den kommunala skolans elever och lärare är. Resultatet visar också att eleverna på de båda skolorna huvudsakligen anser att den fysiska miljön främjar deras lärande, men att den skulle kunna främjas mer om de själva fick bestämma över miljön. Det elever och lärare på båda skolorna helst vill förändra i den fysiska miljön är inredningen, följt av ändrade ytor och minskade störningar. Undersökningen visar också att möjligheten till aktivitet och kreativitet i klassrummet är tämligen begränsad på de båda skolorna, något mer begränsad på friskolan än på den kommunala skolan.

Nyckelord: Friskola, klassrumsmiljö, kommunal skola, lärande, skolans fysiska miljö, skolhus, skolmiljö.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

1. INLEDNING	7
1.1. Introduktion	7
1.2. Bakgrund	7
1.3. Syfte och frågeställningar	8
1.4. Disposition	8
2. TEORETISK LITTERATURGENOMGÅNG	9
2.1. Det allmänna forskningsläget	9
2.2. Enligt Skollagen och Lpf94	11
2.3. Begrepp	12
3. METOD	13
3.1. Val av metod	13
3.2. Urval	14
3.3. Den kommunala skolan, presentation	15
3.4. Friskolan, presentation	16
3.5. Tillvägagångssätt	16
3.6. Forskningsetisk betraktelse	18
4. RESULTAT	19
4.1. Resultat av fråga 1-6, elever	20
4.2. Resultat av fråga 7-8, elever	26
4.3. Resultat av fråga 1-6, lärare	29
4.4. Resultat av fråga 7-8, lärare	30
5. DISKUSSION OCH SLUTSATS	33
5.1. Fortsatt forskning	38
6. REFERENSER	39
7. BILAGOR	41
Bilaga 1	41
Bilaga 2	42

1. INLEDNING

1.1. Introduktion

Ämnet för detta examensarbete tar avstamp i mitt intresse för hus och byggnader. Det föll sig därför ganska naturligt för mig att jag som avslutande arbete på min lärarutbildning vid Malmö Högskola skulle skriva om skolmiljön och dess betydelse för lärandet. En stor del av vår uppväxt och ungdom tillbringas vi i skolan och från den tiden bär vi med oss upplevelser, båda goda och onda, in i vuxenlivet. Enligt den tyske filosofen Martin Heidegger förknippas en människans erfarenheter och minnen med speciella platser och de har betydelse för hennes självuppfattning och identitet. Den plats som länge bevistas sätter tydliga spår hos människan (Gren & Hallin 2003, s. 137). Därför anser jag att det är viktigt att den miljö som vi befinner oss i under skoltiden är så tillfredsställande som möjligt och att den bejakar alla sinnen.

När jag själv varit ute på skolor, både som vikarie och som lärarkandidat, så har jag ofta slagits av hur olika miljön ter sig på de olika skolorna. Den ena skolan kan vara ljus och luftig, med ljusa färger och med gott om utrymmen. Den andra skolan kan vara trång och mörk, med långa korridorer och klotter på väggarna. Det är svårt att inte börja fundera på vad detta har betydelse för elevers lärande. För min egen del har jag gått på skolor med högst varierande miljö – från den lilla byskolan på klippan ovanför havet till 1970-talslabirinterna ute i förorten och sedan det gamla läroverket inne i staden. Hur det var med min lärandeförmåga på de olika skolorna ska jag kanske låta vara osagt, men jag vet var jag trivdes bäst – och min trivsel hade inget med trånga utrymmen och murriga färger att göra. Jag är av den åsikten att det är lättare att ta in kunskaper i en miljö som är trivsamt och jag tror att elever formas av den miljö de befinner sig i. Detta leder till att en skolmiljö måste skapas utifrån just detta, för att eleverna på ett bra sätt ska kunna tillgodogöra sig den kunskap som ges.

1.2. Bakgrund

Psykologen Leif Strandberg, som under många år forskat inom skolverksamheten, tar i sin bok om den ryske pedagogen Lev Vygotskij upp ett antal olika punkter som bör hållas i åtanke när en klassrumsmiljö planeras (Strandberg 2006, s. 23f).

- Interaktioner (vilka samspel är möjliga i rummet)?
- Aktivitet (vilka typer av aktiviteter är möjliga att göra i rummet)?
- Artefakter (vilka arbetsredskap finns tillgängliga i rummet)?
- Utvecklingshopp (finns det en förväntan om utveckling i rummet)?
- Kreativitet (finns det utrymme för förändring i rummet)?

I min uppsats utgår jag från dessa punkter och undersöker om de båda skolorna ger uttryck för någon eller några av dem. För att begränsa mig har jag dock valt att koncentrera mig på punkterna *aktivitet* samt *kreativitet*.

Friskolor anses ibland vara ett hot mot skolverksamheten, ibland anses de vara ett föredöme. Själv har jag en föreställning om att lärare och verksamhetsledare på friskolor har ett annat förhållningssätt, är ”öppnare”, än vad personal inom kommunala skolor är. Med hjälp av Strandbergs punkter vill jag undersöka om denna tes går att applicera på de utvalda skolorna.

1.3. Syfte och frågeställningar

Syftet med denna undersökning är att studera hur elever och lärare på gymnasiet förhåller sig till skolans fysiska miljö, samt även vad de har för tankar om hur den fysiska miljön påverkar lärandet. Då jag undersöker en friskola respektive en kommunal skola är syftet också att försöka utröna om det på de olika skolorna – då de har olika huvudmän – finns några likheter respektive skillnader i elevernas och lärarnas resonemang.

Jag kommer att analysera och tolka skolans fysiska miljö så som den ser ut på de undersökta skolorna. Följande frågeställningar kommer att undersökas:

- Hur upplever elever och lärare den fysiska skolmiljö som de dagligen vistas i?
- Hur anser elever och lärare att skolans fysiska miljö påverkar lärandet?
- Hur kan skolan med små insatser åstadkomma en förändring i skolans fysiska miljö, en förändring som främjar lärande?
- Hur skulle skolans fysiska miljö se ut, om elever och lärare fritt fick bestämma?

1.4. Disposition

Jag har delat in uppsatsen i fem olika huvudkapitel. Första kapitlet innehåller uppsatsens syfte, frågeställningar och teoretiska perspektiv. Andra kapitlet behandlar den teoretiska bakgrunden, i det här fallet det allmänna forskningsläget för uppsatsen samt även vad som står skrivet i Skollagen och i Läroplanen för de frivilliga skolformerna (Lpf 94). Några olika begrepp presenteras också. Tredje kapitlet tar upp sådant som uppsatsens metod, urval, tillvägagångssätt samt även en forskningsetisk betraktelse. I det fjärde kapitlet redovisas den insamlade empirin i form av diagram och text. I det femte och sista kapitlet återfinns diskussion och slutsats.

2. TEORETISK LITTERATURGENOMGÅNG

2.1. Det allmänna forskningsläget

Forskningsläget för uppsatsens syfte och problem handlar om hur skolans fysiska miljö ser ut och hur denna miljö påverkar lärandet. Det handlar inte så mycket om rena arbetsmiljöfrågor – vilket är det första som gärna dyker upp vid en enkel databassökning – men desto mer om rummets betydelse och rummets organisation. Inte sällan handlar de böcker, avhandlingar mm som jag har hittat om grundskolan, inte gymnasiet. De verk som jag dock har funnit och som jag anser är relevanta att presentera i detta forskningsläge är följande:

Leif Strandberg, psykolog som arbetar med skolpsykologi och skolutveckling, diskuterar den rumsliga aspekten och lärandet i relation till denna. Strandberg skriver om intresset för livets rumsliga aspekter – ett intresse som märks i och med tv:s heminredningsprogram, tidningars hemma-hos-reportage och det ständigt växande antalet designutbildningar, som numera även finns på gymnasienivå. Lärandet sker i många olika miljöer, inte bara i skolan. Strandberg menar att skolornas rum måste uppmärksammas, eftersom de i hög grad påverkar elevernas lärande. Rummen bildar fond till lärandet och kan underlätta respektive försvåra lärandet. Utöver det som Strandberg skriver om vad som bör has i åtanke när ett klassrum planeras (vilket finns redovisat i den här uppsatsens kapitel om teoretiskt perspektiv), menar Strandberg även att det inte finns en ensam modell över vad som kännetecknar en god lärandemiljö. Lärare bör inte ägna sig alltför mycket åt att tänka ut färdiga lösningar till sina elever, utan lärare och elever bör tillsammans komma fram till vad just de behöver, och planera sin miljö utifrån detta (Strandberg 2006, s. 21ff).

Pia Björklid, professor i pedagogik vid Lärarhögskolan i Stockholm, framhåller att rum för lärande bör vara av verkstadskaraktär, det vill säga ha en inredning med avgränsade hörn för olika aktiviteter – det ska kännas hemtrevligt och inte påminna om ett kontor. Björklid anser att ett sådant organiserande av rummet inte finns på dagens skolor, utan skolorna har på det stora hela behållit sin karaktär av förmedling - dvs. stora salar med katederorienterad möblering. Detta är inte rum som inspirerar och det är inte heller rum som känns välkomnande (Björklid 2005, s. 171). Björklid pekar också på det faktum att skolan, utöver att vara en arbetsmiljö även är en *utvecklingsmiljö* och det måste skolan enligt Björklid ha i åtanke när skolan planerar undervisningen utifrån läroplanens mål – miljön ska gynna elevens utveckling (Björklid 2005, s. 50).

Anna Törnquist, arkitekt med erfarenhet av skolarkitektur, menar att en skolas rumsliga organisation direkt avspeglar skolans resultat och hon ifrågasätter den traditionella skolbyggnadens lämplighet i en skolverksamhet som ska arbeta utifrån modern pedagogik

(Törnquist 2005, s. 18f). Törnquist ställer sig betänksam till behovet av de traditionella klassrummen på 60 kvm, som hon menar dels gör att pedagogiken blir alltför styrd, dels gör att individanpassningen av undervisningen blir svår att tillämpa. Eleverna blir sittande i sina bänkar hela dagen och fråntas rätten att själv påverka sin studiesituation (Törnquist 2005, s. 150). Törnquist anser vidare att en skolas miljö lika gärna kan hjälpa som stjälpa en elevs utveckling och att det därför är av vikt att forska kring hur utformningen av skolhusens lokaler kan hjälpa skolan att bättre uppfylla läroplanens mål (Törnquist 2005, s. 21).

Patrick Bjurström, arkitekt med inriktning på skolbyggnader, menar att upplevelsen av skolans fysiska miljö måste tas i beaktande – den kan nämligen bidra till att aktivera eller passivisera elever. Ett rum kan plötsligt användas till något som det inte var avsett att användas till (Bjurström 2004, s. 109). Att planera skolbyggnader med detta i åtanke är nog så svårt, men är dock något som måste låta sig göras, inte minst med tanke på de kostnader som en ny skolbyggnad för med sig. Att låta rummet vara fritt och lätt att anpassa till nya situationer så som t.ex. nya pedagogiska rön måste vara en förutsättning för byggandet (Bjurström 2004, s. 105). Bjurström menar även att skolbyggnader befinner sig på ett konkurrensutsatt område – många andra miljöer lockar ungdomar mer än just skolan. Att förena ny design och modern pedagogik blir en utmaning (Bjurström 2004 s. 35).

Christer Gudmundsson, gymnasielärare i Jönköping, diskuterar hur klassrum och andra lokaler där utbildning bedrivs bör se ut ur ett perspektiv som främjar lärande. Gudmundsson menar att rummets utformning är av central betydelse både för trivseln och för hur vi lär oss - är miljön bra så stimuleras både social, emotionell och intellektuell utveckling (Gudmundsson 1997, s. 5). Enligt Gudmundsson ska rummet delas in i olika arbetsområden, det ska t ex finnas ett lugnt och tyst område för enskilda studier, ett område för diskussioner, ett upplyst område och ett mörkare område för TV, film och dylikt. Vidare ska det helst även finnas ett område med mattor, soffa, mjuka kuddar samt gärna ett område med förfriskningar (Gudmundsson 1997, s. 16).

Marjanna de Jong, universitetslektor i pedagogik, menar att rummets placering i en byggnad är av relevans och bör sättas i relation till hur byggnaden används. Det ska vara lätt att hitta till exempelvis rektorns rum, det ska inte ligga avsides så att eleverna drar sig för att gå dit. De Jong menar också att det ofta är så att rum för olika grupper av människor ligger där de ligger av funktionella skäl, men det bör hållas i minnet att detta påverkar den uppfattning som fås om vilken betydelse de olika grupperna har. Även placeringen av lärare är av vikt – ämneslärare placeras inte sällan i samma rum, men i stället bör skolan satsa på att

sprida ut lärarna i olika ämnen så att det ämnesövergripande arbetet främjas (de Jong i Tidskriften KRUT nr. 77:1-95, s. 47ff).

Ann Skantze, doktor i pedagogik, ställer frågan om hur elevers föreställningar om den fysiska skolmiljön ser ut och hur de relaterar till den. Skantze menar att barn i de nedre tonåren medvetet tolkar och reflekterar över sin miljö, till skillnad från de yngre barnen som har ett mer konkret sätt att uppfatta miljön. Miljön, menar Skantze, ger ett bidrag till tonåringarna att sätta sig själva in i ett sammanhang och har betydelse både för deras identitetsskapande och för deras lärande. Skantze har i en studie undersökt tre olika skolor och på en av dem, en skola från 1960-talet, var tonåringarnas tolkningar och reflektioner mer negativa och Skantze kopplar samman detta med skolans ”enformighet och symboliska torftighet” (Skantze 1989, s. 138f).

2.2. Enligt Skollagen och Lpf 94

Jag har tittat närmare på vad den nu gällande skollagen samt vad den nuvarande läroplanen för de frivilliga skolformerna, där gymnasiet ingår, säger om skolans fysiska miljö. Skollagen är från 1985 och läroplanen är från 1994.

I den nuvarande skollagen (1985:1100) står skrivet att: ”Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö”. (Skollagen 1985:1100, 2§ samt 9§). Formuleringen är näst intill identisk både när det gäller utbildningen för barn och ungdom samt utbildningen för vuxna. Detta är också det enda i skollagen som i någon mån berör ett miljöperspektiv, och då har det alltså ingenting att göra med skolans fysiska miljö utan det handlar snarare om miljön i form av naturen. Läroplanen för de frivilliga skolformerna (Lpf 94) är lite tydligare, men endast på ett ställe omnämns den fysiska miljön och då i meningen: ”Alla som arbetar i skolan ska gemensamt med eleverna ta ansvar för den sociala, kulturella och fysiska skolmiljön” (Lpf 94, kap. 2.3 – Elevernas ansvar och inflytande). Det står dock ingenting om *hur* detta ska gå till. I övrigt handlar läroplanen, likt skollagen, mest om miljön ur ett naturperspektiv – verksamheten ska bidra till att elevernas respekt för miljön ökar, eleverna ska ges insikt i hur de kan påverka miljön och förhindra skadlig miljöpåverkan samt ges möjlighet att skaffa sig en egen uppfattning om miljön (Lpf 94, kap. 1.1 – Grundläggande värden samt kap. 1.2 – Gemensamma uppgifter för de frivilliga skolformerna). Att i detta läsa in något mer än just naturaspekten är svårt, för att inte säga omöjligt. Det finns dock en mening som skiljer lite från de övriga: ”Alla som arbetar i skolan ska samverka för att göra skolan till en god miljö för lärande.” (Lpf 94, kap. 2.1 – Kunskaper). Läraren ska då bland annat ”organisera arbetet så att eleven utvecklas efter sina

egna förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga.” (Lpf 94, kap. 2.1 – Kunskaper). För att detta ska låta sig göras krävs ganska mycket av skolans fysiska miljö, men den omnämns inte, varken i detta sammanhang eller i läroplanen i övrigt. Inte någonstans åsyftas skolmiljön i sig, utan det handlar om lärarens roll och skolarbetets innehåll.

2.3. Begrepp

I uppsatsen förekommer några olika begrepp och jag har här för avsikt att definiera dem:

- *Fysisk miljö*

Med skolans fysiska miljö menar jag klassrummets storlek, möblering (bänkar/bord/stolar), redskapens/materialens placering, uppehållsrummens utformning, passager, korridorer mm.

- *Friskola*

Enligt Friskolornas Riksförbund: ”Friskolor är skolor som drivs med en annan huvudman – ägare – än de som anordnas av kommunen eller landstinget.” Friskolor finns inom både grundskolan och på gymnasiet, samt ibland även inom förskola och särskola. Sedan år 1992 ger kommunerna bidrag till friskolorna. Detta brukar kallas för Friskolereformen.

(http://www.friskola.se/Om_friskolor_Vad_ar_en_fristaende_skola_DXNI-70434_.aspx)

- *Kommunal skola*

En kommunal skola är en skola som har kommunen som huvudman. Det är i huvudsak kommunens skatteintäkter från kommunmedborgarna som finansierar skolan. 70 % av finansieringen kommer från skatter, resten kommer från avgifter, hyror och statsbidrag.

(<http://www.skl.se/artikel.asp?A=58389&C=7605>)

3. METOD

3.1. Val av metod

Min undersökning grundar sig på enkäter gjorda med elever på gymnasiet, årskurs 2 och 3. Den grundar sig också på ett mindre antal enkäter gjorda med lärare på samma gymnasier.

Ett medvetet grepp från min sida är att hålla nere antalet frågor, samt att hålla frågorna så korta som möjligt. Detta för att undvika missförstånd och för att undvika att frågorna upplevs som besvärliga att svara på. Jag har valt att ha sex frågor som besvaras med fasta svarsalternativ: att informanterna instämmer *helt*, *delvis*, *inte särskilt* eller *inte alls*.

Anledningen till detta är att jag på så vis lätt skulle ha möjlighet att sammanställa svaren i ett procentdiagram.

Medvetet valde jag bort att ha ett svarsalternativ i mitten av typen *varken eller*, eftersom det då sannolikt hade blivit överrepresenterat. Efter dessa sex frågor följer två så kallade *öppna frågor*, det vill säga de har en mer kvalitativ karaktär eftersom eleverna och lärarna här får formulera sig fritt. Dessa frågor har jag valt att redovisa i en löpande text och delat in i olika kategorier.

Enkäterna är elevorienterade - enkäten till eleverna skiljer sig inte så mycket från den till lärarna, egentligen endast i den språkliga utformningen av tilltalet – exempelvis: *tycker du att det finns plats för att arbeta enskilt?* respektive *tycker du att det finns plats för eleverna att arbeta enskilt?*

Enkäterna till lärarna har jag valt att helt redovisa i en löpande text, eftersom underlaget är alltför litet för att redovisas i ett procentdiagram.

För att undvika frågor om enkäterna under själva ifyllandet (för att därmed inte påverka elever och lärare i någon riktning) formulerade jag en tydlig inledning på enkäten. Det visade sig fungera och jag fick inte mer än totalt en fråga om vad som menades med begreppet *skolans fysiska miljö*. I det fallet räckte det dessutom med en hänvisning till texten och en muntlig upprepning av den. Jag anser därmed att jag inte på något sätt har påverkat elevernas tolkning av texten under själva ifyllandet, utan de har själva fått tolka den skrivna texten och skriva precis det som fallit dem in just där och då.

I min sammanställning av enkäterna, vid de tillfällen då jag har valt att redovisa svaren i en löpande text, har jag valt att hålla mig ordagrant till elevernas och lärarnas formuleringar. För förståelsens skull har jag dock rättat de stavfel och meningsbyggnadsfel som ibland förekommer.

De båda enkäterna finns presenterade i sin helhet som bilaga längst bak i detta arbete (bilaga 1 och 2).

Att använda sig av enkäter som metod har både för- och nackdelar. I mitt fall hade säkert den kvalitativa intervjun varit bäst, men då de skolor jag valt ut (i synnerhet en av dem) visade sig ovilliga att släppa till den tid detta kräver valde jag att använda mig av enkäter. Vad som är negativt med enkäter är att det är svårt att få fram svar om synsätt och förhållningssätt, där vinner den kvalitativa intervjun. Enkäter kan dock ha ett stort värde om de används som en ingång till kvalitativa intervjuer, eller om frågorna formuleras väldigt specifikt och avgränsat (Johansson & Svedner 2001, s. 28f). Även Steinar Kvale, professor i pedagogisk psykologi, anser att kvalitativa intervjuer är det bästa om forskaren till exempel vill studera människors upplevelser. Kvale menar också att när forskaren gör kvalitativa intervjuer så är det lätt hänt att hon hamnar i den föreställningen att ju fler intervjuer, desto bättre resultat. De kvalitativa intervjuerna kan då lätt få en kvantitativ karaktär, men beroende på den stora mängden intervjuer kan forskaren hamna i föreställningen att studien är mer vetenskaplig än vad den de facto är (Kvale 1997, s. 99f). Jag vill mena att en kvantitativ studie, som användandet av enkäter är, mycket väl kan utformas på ett kvalitativt sätt och därmed spegla verkligheten på ett förhållandevis korrekt sätt (min anm).

3.2. Urval

Då jag vid ett tidigare tillfälle under min lärarutbildning, i samband med en så kallad fältdag som ingick i utbildningens verksamhetsförlagda tid, kommit i kontakt med en lärare på en gymnasial friskola kändes det naturligt att återigen kontakta denna lärare i samband med denna studie. Då jag även – som jämförelse – ville ha kontakt med ett kommunalt gymnasium valde jag helt enkelt det kommunala gymnasiet i samma stad som friskolan. Anledningen till att jag valde samma stad och inte en annan är att jag anser att min undersökning på så vis blir väl sammanhållen och kan appliceras på städer med liknande sammansättning.

Jag har inte haft något inflytande över vilka elever som deltar i studien, utan det är lärarna på de båda skolorna (de lärare som jag initierade kontakt med) som helt har valt ut klasserna/eleverna utifrån det som passade dem bäst tidsmässigt. Jag har inga vidare synpunkter på detta utan konstaterar bara att ibland får forskaren helt enkelt ta ett steg tillbaka. Det enda jag uttryckligen bad om var att klassen, när eleverna skulle genomföra enkäten, skulle vara samlade i ett och samma rum. Detta av praktiska skäl då det sannolikt är svårt att koncentrera sig på en enkät om eleverna samtidigt håller på med ett grupparbete eller en laboration. De lärare som har svarat på enkäten är inte heller speciellt utvalda av mig. Jag gick till väga på så vis att jag lade ut ett antal enkäter i lärarnas uppehållsrum och sedan fick de som ville svara. En vecka senare kom jag tillbaka till skolan och samlade in lärarnas svar.

Totalt på de båda skolorna fick jag in 98 enkäter från eleverna – 46 från den kommunala skolan och 52 från friskolan. Samtliga elever, på båda skolorna, gick i årskurs 2 eller 3. Från lärarna fick jag in sammanlagt nio enkäter – fem från den kommunala skolan och fyra från friskolan. Att jag fick in så få svar från lärarna är tyvärr en svaghet i mitt arbete. Angående könsfördelning så fanns det plats på enkäten att markera kön, jag har dock inte analyserat könsaspekten i min studie då jag fann det vara ej relevant.

3.3. Den kommunala skolan, presentation

Den kommunala skolan ligger centralt, invid ett torg i den lilla staden. Den består av en äldre läroverksbyggnad som är hopbyggd med nyare hus, stilen ser ut att vara 1960-tal. På skolan finns ungefär 600 elever fördelade på tio program.

Skolans huvudentré är belägen på en sidogata, det är inte den ursprungliga pampiga entrén från torget som används idag. Entrén har en receptionsöböl, som dock är helt obemannad. Från entrén kommer besökaren raskt in i skolan och om så önskas finns en översiktskarta som tydligt visar var alla rum och salar finns. Skolan ger intryck av att ha många nivåskillnader, det är omväxlande normalhöjd till väldigt högt i tak, på sina ställen 10-12 meter. Glasade väggar, loftgångar och broar ger ett modernt intryck. I korridorerna finns röda soffor och sittgrupper, blandat med gröna växter som ibland bildar stora inomhusrabatter. Korridorerna har väldigt många dörrar och det är svårt att ta sig fram mellan de olika programmets domäner om besökaren inte har nyckel till dessa dörrar. I anslutning till matsalen finns en trappa som i det närmaste är att likna vid en läktare, den är cirkelformad och trappstegen är höga. Här finns även mindre rum som är lite mysigt inredda, de är avsedda för klassråd och liknande. Skolans personal, så som rektorer och administrativ personal, sitter för sig själva i ett avskilt utrymme som nås via en låst dörr, deras rum syns dock, då de är inglasade, från vissa av skolans våningar och trappor. Skolan är fysiskt indelad i olika rektorsområden med olika utbildningsprogram och mellan dessa är dörrarna låsta.

Klassrummen är lite olika beroende på var på skolan de befinner sig, i den äldre delen är det högt i tak och fönstren är stora, bågformade och spröjsade. I den nyare delen, som är ganska nyrenoverad, är det normal takhöjd och fönstren är mer ordinära. Inredningen är dock likartad överallt – väggarna pryds av planscher, bord och stolar är av bokfanér med ben av stålrör, belysningen består av hängande lysrör och det finns högtalare och en ljuskanon i taket. Golvet är av plast och beigepräckligt. Ibland förekommer gröna växter i fönstret eller kanske något glasföremål, som en skål eller vas. Klassrummets area är normalstorlek, ca 60 kvm. De flesta klassrum har en möblering som är den traditionella: en whiteboardtavla med bänkar och stolar

ordnade i rader framför. I ett klassrum har dock eleverna tagit initiativ till att möblera själva och de har då valt att sitta i en sicksackformation.

3.4. Friskolan, presentation

Friskolan är belägen på ett gammalt regementsområde i staden. Huvudbyggnaden är byggd någon gång under mitten av 1800-talet och har en gång i tiden disponerats av militären. Hösten 2009 invigdes en ny byggnad som ligger intill huvudbyggnaden. På skolan finns ungefär 250 elever fördelade på fem program.

Huvudbyggnaden, där de flesta elever går, däribland de som var med i min undersökning, är en röd tegelbyggnad med tre våningar, varav en är vindvåning med snedtak. Via entrédörren kommer besökaren direkt in i skolans trapphus, sedan direkt in i en korridor som löper längs med hela huset, i mitten. Utmed denna korridor är sedan rummen fördelade – på första våningen finns personalutrymmen så som lärarnas arbetsrum och uppehållsrum samt klassrum, på de övriga två våningarna finns enbart klassrum. Skolbyggnaden är till sin utformning väldigt smal och ger ett ganska kompakt intryck. I korridoren sitter elever på golvet med ryggen mot väggen och benen utsträckta, vilket gör det ganska svårt att ta sig fram. Elevernas uppehållsrum finns annars på vindsvåningen – där finns sittgrupper i olika färger, gröna växter och tidningar.

Storleken på klassrummen är på mellan 50-70 kvm, beroende på vilken våning det handlar om, vindsvåningen har lite mindre klassrum. Fönstren är stora, bågformade och spröjsade. Väggarna är ljusa och pryds ibland av målade dekorationer i form av geometriska mönster i dämpade färger så som grått, svart och grönt. Golvet består av en ljusgrå plastmatta och belysningen utgörs av takets lysrör. Takhöjden är normal, ca 2,40. Inredningen är otraditionell och består av bord i grupper, eleverna har rejäla bord som är ordnade i fyrkanter. Vid dessa bord sitter 6-7 elever tillsammans. Borden är av bokfanér och stolarna är av stål med stoppade sitsar. Varje elev har var sin bärbar dator som tas med till varje lektion. Förutom datorerna är borden fyllda med elevernas övriga tillhörigheter, så som väskor och ytterkläder. Några klädhängare finns inte i rummet. Läraren har en egen plats i form av ett högt pelarformat bord med en tillhörande hög stol. Detta flyttas runt allt efter behov. Whiteboardtavlor finns i de flesta salar på åtminstone två av väggarna.

3.5. Tillvägagångssätt

Via e-post fick jag kontakt med lärarna på respektive skola. Med var och en bestämdes sedan ett datum då jag skulle komma till skolan och genomföra enkätundersökningen. Rektorerna

för de båda skolorna hade redan vid ett tidigt stadium informerats om undersökningen, men då enkätfrågorna inte innehöll något av så kallad känslig karaktär behövdes inget tillstånd från elevernas föräldrar. Samtliga elever var dessutom vid undersökningstillfället minst 16 år gamla, en del hade även uppnått myndig ålder.

Friskolan var den första skolan som jag besökte. Jag kom dit till morgonens första lektion – eller arbetspass – och fick under de följande timmarna besöka två klasser, en tvåa och en trea. Efter att eleverna hade svarat på enkäterna satte jag mig i ett hörn av rummet för att skaffa mig en överblick av hur miljön såg ut. Jag ritade av rummet och skrev ner mina intryck. Under förmiddagspausen satte jag och min kontaktperson på skolan oss ner över en kopp kaffe och samtalande om studien. Jag passade även på att dela ut enkäter till övriga lärare på skolan. Efter det att jag hade gjort intervjuerna med eleverna strövade jag runt i och utanför skolan för att skaffa mig ett intryck av den. I min studie har jag valt att enbart intressera mig för interiör och i synnerhet klassrumsinteriör, dock ville jag ändå även skaffa mig ett helhetsintryck av skolan.

När jag besökte den kommunala skolan blev jag direkt mottagen av min kontaktperson. Vi inledde med att gå runt på skolan och min kontaktperson berättade vad hon visste om den och svarade på de frågor som jag spontant kom att tänka på. Efter det gjordes enkätundersökningen med eleverna. Liksom på friskolan satte jag mig sedan i ett hörn under pågående lektion för att rita av rummet och skriva ner mina intryck. Allra sist den dagen lämnade jag enkäter till lärarna, i deras arbetslagsrum. På båda skolorna hämtade jag enkäterna från lärarna en vecka senare, detta eftersom det inte fanns tid för dem att svara direkt samma dag som jag gjorde mitt besök.

Hur ställer sig då min studie i förhållande till begrepp som reliabilitet och validitet? Med reliabilitet, eller tillförlitlighet, menas att undersökningen har skett under former som inte påverkats av slumpen, det vill säga frågorna till respondenterna har ställts på samma sätt och i samma typ av situation. Forskaren ska utan vidare kunna upprepa proceduren (till exempel att dela ut enkäter) utan att reliabiliteten äventyras, resultatet ska bli detsamma. Ju mer standardiserad en studie är, desto högre är reliabiliteten. Med validitet, eller giltighet, avses att forskaren har kontroll över att det som mäts har relevans för sammanhanget, det vill säga att det som mäts är det som är avsett att mätas och inte någonting annat. För att säkerställa validiteten är det därför av vikt att noga formulera sina frågor, så att de inte riskerar att missförstås (Troost 2007, s. 64ff).

3.6. Forskningsetisk betraktelse

All forskning måste ta en rad etiska överväganden i beaktande, vilka förstås beror på vilken typ av forskning som avses att utföras. I mitt fall handlade det om att undersöka de funderingar och tankar som ungdomar i övre tonåren har om den fysiska skolmiljö de dagligen befinner sig i. I detta tillkom även några vuxna (myndiga) människors reflektioner över samma ämne. Jag såg till att få tillstånd dels från rektorer och dels från lärare innan jag uppsökte skolorna, och jag var redan inledningsvis noga med att poängtera att de frågor jag skulle komma att ställa inte var av så kallad känslig karaktär, de var inte personliga. Samtliga i undersökningen var vid tillfället minst 16 år gamla. Därav ansåg rektorer och lärare att något tillstånd från elevernas föräldrar inte behövdes. Sedan år 2008 har kraven för forskningsetik skärps, vilket bland annat innebär att forskning som potentiellt kan skada forskningspersonen (till exempel i samband med en enkätundersökning) ska etikprövas.

<http://www.codex.vr.se/forskningshumsam.shtml>

Enkäten är anonymt utformad, varken namn, klass eller skola behöver anges. Elever och lärare upplystes både på enkäten och muntligt av mig att deras svar var anonyma och att även skolorna skulle hållas anonyma i det färdiga arbetet. De upplystes också om att de när som helst kunde ställa frågor om undersökningen och att de även kunde avbryta sitt deltagande om så önskades. Syftet med undersökningen förklarades överst på enkäten och även muntligt av mig vid ifyllningstillfället. Allt detta är viktigt att ha med vid en studie som den föreliggande, då det skänker trovärdighet samt ökar motivationen hos respondenterna (Johansson & Svedner 2001, s. 23f).

4. RESULTAT

I detta kapitel redovisas resultaten av min studie utifrån mitt syfte och mina frågeställningar. Jag utgår från de svar jag har fått via enkätundersökningen.

Enkätundersökningens sex första frågor redovisas i sex separata, procentuella stapeldiagram. Den kommunala skolans stapel är till vänster (ljusare färg) och friskolans stapel är till höger (mörkare färg). Efter varje fråga/diagram finns förtydliganden.

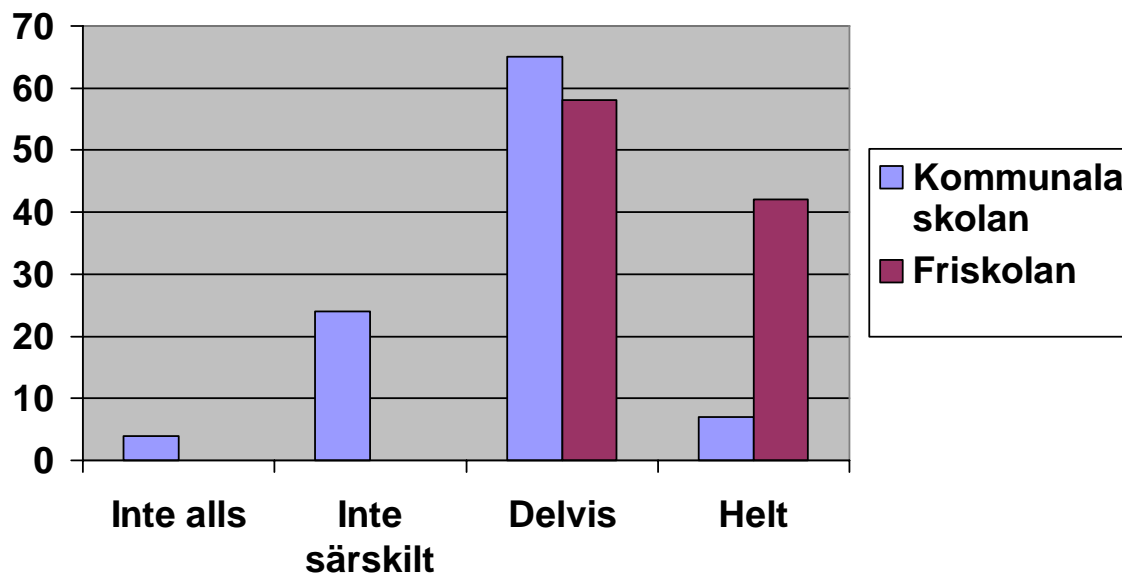
Samtliga som deltog i enkätundersökningen, på båda skolorna, har svarat på fråga 1-6, dvs. totalt 98 elever. På fråga 7-8 var inte svarsfrekvensen lika hög – på den kommunala skolan svarade 26 elever på fråga 7 och 24 elever på fråga 8 (av totalt 46 elever). På friskolan svarade 30 elever på fråga 7 och 33 elever på fråga 8 (av totalt 52 elever).

Efter stapeldiagrammen redovisas resultaten av fråga 7-8 i en löpande text, indelad i kategorier.

Jag redovisar först resultaten från eleverna, sedan från lärarna. Totalt nio lärare har svarat på enkäten, fem på den kommunala skolan och fyra på friskolan. Resultatet från lärarna redovisas enbart i löpande text, ej diagram.

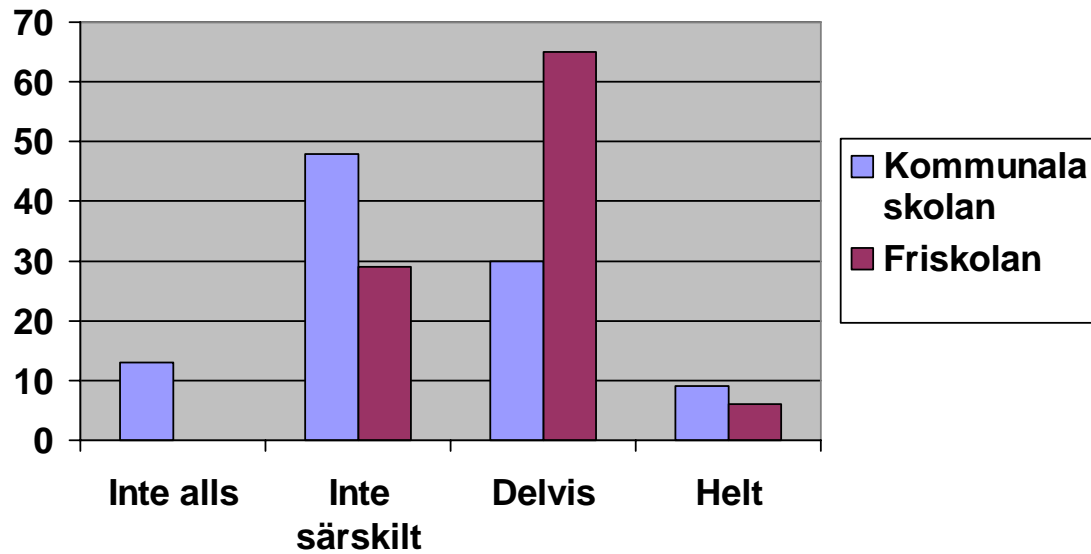
4.1. Resultat av fråga 1-6, elever

Fråga 1) Trivs du med skolans fysiska miljö?

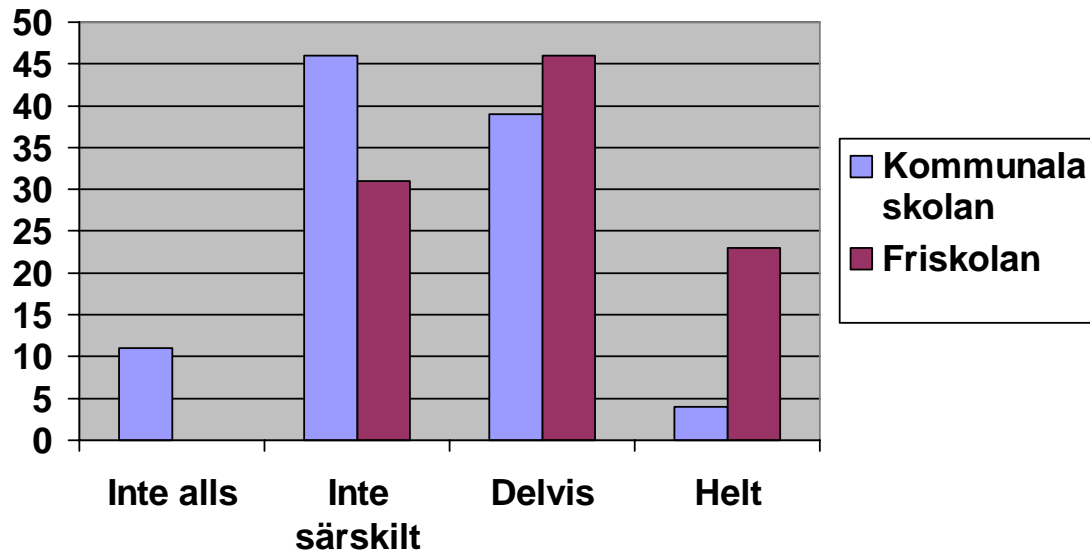
Kommentar: Utmärkande här är friskolan, där samtliga elever uppgav att det trivdes *delvis* eller *helt* med skolans fysiska miljö. Anmärkningsvärt är också att det var så få på den kommunala skolan som uppgav att de trivdes *helt*, endast 7 % mot friskolans 42 %. De flesta verkar dock trivas ganska bra på de båda skolorna, då svarsalternativet *delvis* dominerar, på den kommunala skolan 65 % och på friskolan 58 %.

Fråga 2) Tycker du att du som elev har möjlighet att påverka skolans fysiska miljö?

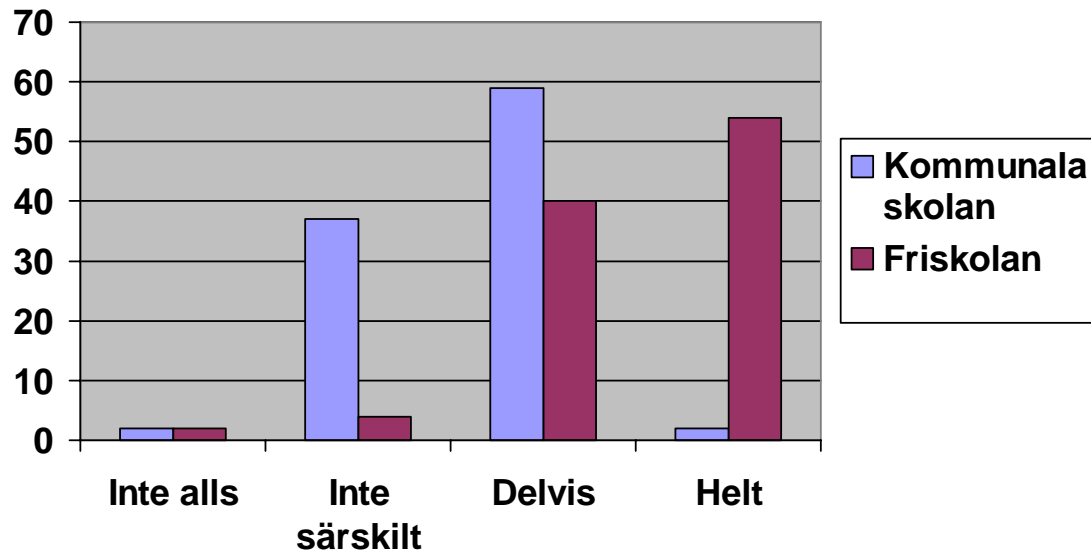
Kommentar: Här utmärker sig återigen friskolan genom att det inte är någon elev som svarar *inte alls* på denna fråga. Friskolan får också högsta stapeln när det gäller nöjdhet, den dominerar i svarsalternativet *delvis*, 65 % jämfört med den kommunala skolans 30 %. På det hela taget syns här att friskoleeleverna är mer nöjda med sin påverkansmöjlighet än vad den kommunala skolans elever är.

Fråga 3) Tycker du att det finns plats för att arbeta enskilt?

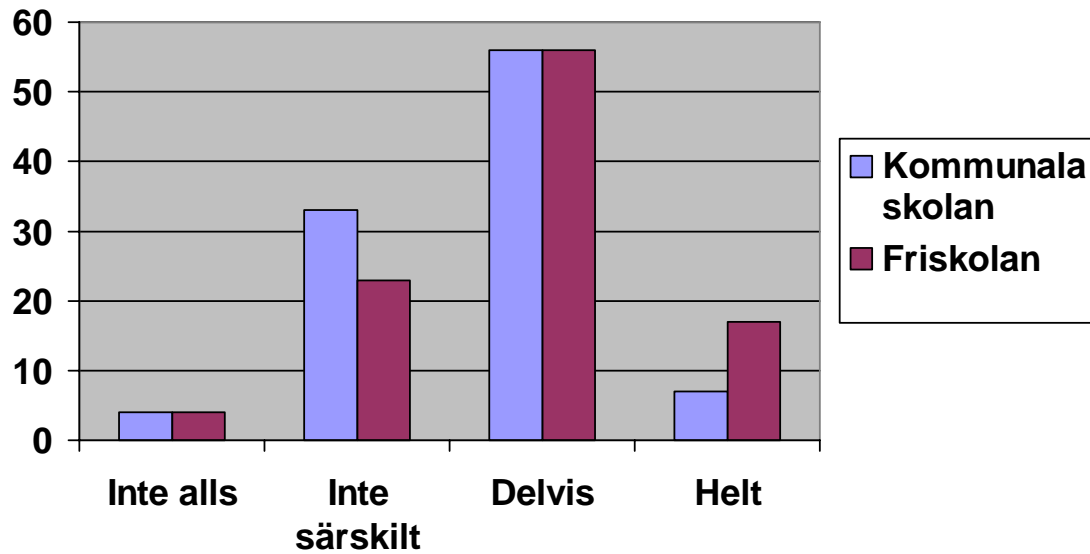
Kommentar: Den största skillnaden syns här i stapeln *helt*, där 23 % av friskolans elever uppger att de är helt nöjda med möjligheten att arbeta enskilt, mot endast 4 % av den kommunala skolans elever. Det syns också att det inte är någon av friskolans elever som har svarat *inte alls* på denna fråga, mot 11 % av den kommunala skolans elever. Störst andel missnöjda elever återfinns i den kommunala skolan, där hela 46 % uppger att de är *inte särskilt* nöjda med situationen, jämfört med friskolans 31 %.

Fråga 4) Tycker du att det finns plats för att arbeta i grupp?

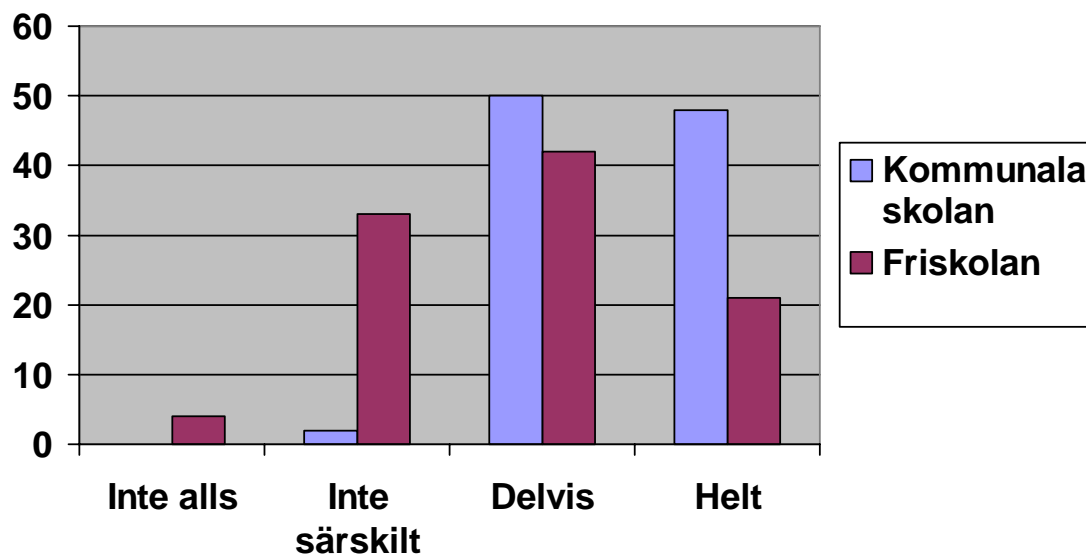
Kommentar: Här syns en stor skillnad mellan friskolans elever och den kommunala skolans elever, främst i stapeln *helt*. Så mycket som 54 % av friskolans elever uppger att de är mycket nöjda med möjligheten att arbeta i grupp. Hos den kommunala skolan är det endast 2 % av eleverna som tycker detta. De är klart mer missnöjda med situationen då de även dominerar i stapeln *inte särskilt*, 37 % jämfört med friskolans 4 %.

Fråga 5) Upplever du att skolans fysiska miljö främjar ditt lärande?

Kommentar: På denna fråga är det mer jämnt fördelat mellan de båda skolorna. Både på friskolan och på den kommunala skolan uppger de flesta elever, 56 % på bägge skolorna, att de upplever att skolans fysiska miljö främjar deras lärande (stapeln *delvis*). Det syns också att det är något fler på friskolan som svarat *helt* på denna fråga, 17 % mot den kommunala skolans 7 %.

Fråga 6) Tror du att du skulle lära dig bättre om den fysiska miljön på skolan hade sett ut som du velat?

Kommentar: På denna fråga dominerar den kommunala skolan, hela 48 % av eleverna har svarat *helt*, jämfört med friskolans 21 %. Även stapeln *inte särskilt* utmärker sig angående denna fråga, då 33 % av eleverna på friskolan inte tror att de skulle lära sig bättre om den fysiska skolmiljön hade sett ut som de velat, jämfört med den kommunala skolans 2 %. Friskolans elever är alltså nöjdare med sin nuvarande situation än vad den kommunala skolans elever är.

4.2. Resultat av fråga 7-8, elever

Svaren på dessa två frågor har jag delat in i tre olika kategorier: *inredning*, *ytor* och *störningar*. Med *inredning* menas sådant som möblering, färgsättning osv. i klassrummen, med *ytor* menas klassrummens och uppehållsrummens storlek, med *störningar* menas elevernas önskemål om arbetsro.

Fråga 7) Hur kan man med små insatser förändra skolans fysiska miljö så att den främjar lärande?

Den kommunala skolan

På den kommunala skolan svarade 26 elever på fråga 7. Av dessa anser 65 % att skolans *inredning* på olika sätt gärna kunde förbättras. Eleverna uttrycker detta i meningar så som:

Man skulle kunna göra klassrummen mer mysiga, alltså inte bara helt vita väggar och tomma fönster.

En annan elev uttrycker att:

Man kan göra det mer trevligt. Inte vara så tråkigt. Man sitter på hårda stolar hela dagen och då lär man sig inte så bra.

Orden *trevligt* eller *hemtrevligt* förekommer påfallande ofta bland elevernas svar, så mycket som 31 % av eleverna anser att miljön i klassrummen kunde vara trevligare/hemtrevligare.

Friskolan

På friskolan svarade 30 elever på fråga 7. Av dessa anser 40 % att skolans *inredning* på olika sätt borde förbättras. Främst handlar det om att eleverna vill ha skönare stolar att sitta på. Endast en elev efterlyser en hemtrevligare miljö, detta i meningen: ”Dekorera stället – lite mysfaktor!”

Den kommunala skolan

När det gäller kategorin *ytor* så anser 35 % av eleverna att klassrum och övriga utrymmen på skolan kunde förbättras. Förutom uttryck så som ”fler uppehållsrum” och ”mer klassrum” framläggs önskemål som att:

Göra ett rum där man kan sitta och arbeta utan att det är en massa folk runt om kring en hela tiden.

Friskolan

I kategorin *ytor* anser 28 % av eleverna att klassrum och övriga utrymmen på skolan kunde förbättras. Här skriver eleverna:

Bygga ut skolan lite mer och rensa ut en massa onödigt som bara står och gör ingen nytta
Eller:

Om man är en stor klass ska man inte tränga in dem i ett litet klassrum

Den kommunala skolan

I kategorin *störningar* anser 19 % av eleverna att skolan ska arbeta mer för att minska störningarna. Ordet "lugn" förekommer i nästan alla de här svaren, som t. ex: "Lugna korridorer", eller som en elev uttrycker det:

Genom att skapa lugn och ro bland eleverna, så att man kan koncentrera sig mer.

Friskolan

När det gäller kategorin *störningar* så anser 20 % av eleverna att skolan bör arbeta mer för att minska störningarna. Eleverna uppger bland annat önskemål om lugna salar så de kan koncentrera sig bättre, eller som en elev rättframt uttrycker det: "Alla håller käften så jag inte blir störd". Det är även ett par elever som uppger att de vill lyssna på musik som ett sätt att hålla koncentrationen uppe.

Fråga 8) Om det fanns obegränsade resurser – vilken förändring i skolans fysiska miljö skulle du vilja göra?

Den kommunala skolan

På den kommunala skolan svarade 24 elever på fråga 8. Av dessa anser 67 % att skolans *inredning* borde vara föremål för förändring. Utöver eleven som kort och gott skriver: "Ta hit en stylist!" är exemplen från eleverna:

Måla om i klassrummen och sätta upp gardiner och tavlor. Göra ett rum som avslappningsrum.
Eller:

Göra det mycket hemtrevligt, för då jobbar man mycket bättre. Man tillbringar faktiskt nästan 8 timmar i skolan fem dagar i veckan. Det är som ett "andra hem".

Friskolan

På friskolan svarade 33 elever på fråga 8. Av dessa anser 39 % att skolans *inredning* borde satsas mer på: Av samtliga elever uttrycker 24 % önskemål om bättre stolar. Någon vill att

skolan ska ”skaffa lite annat som gör skolan finare” och ytterligare några vill att skolan piffas upp med lite färg.

Den kommunala skolan

I kategorin *ytor* anser 58 % av eleverna att klassrum och övriga utrymmen på skolan skulle kunna förändras, främst vill eleverna att skolan ska vara större och ha större och fler klassrum och uppehållsrum. Kanske kan det finnas ”fler grupprum att jobba i” eller ”uppehållsrum med soffa, enskilda rum att kunna arbeta i”. En elev uttrycker flera önskemål:

Fler uppehållsrum. Gärna ett rum per rektorsområde med utrymme för vila och att hämta kaffe.
Fler mindre rum för mentorssamtal. En separat datasal. Inga lektioner i en sal med datorer förutom vid behov.

Friskolan

När det gäller kategorin *ytor* anser 42 % av eleverna att skolan ska satsa på att förbättra klassrum och övriga utrymmen på skolan. Flera elever menar att skolan är för liten, den borde byggas ut. Eleverna uttrycker att de vill ha:

Ett större uppehållsrum eller mer sittplatser. Man får inte plats ibland.

Eller:

Mer plats att röra sig på ute i korridorer och mer plats att sitta/arbota.

Den kommunala skolan

När det gäller kategorin *störningar* så uppger 25 % av eleverna att de vill att skolan satsar på att minska störningarna. De vill ha ”lugnare matsalar”, ”lugna rum” och på det hela taget en ”lugnare miljö”. De ger också konkreta förslag som att skaffa ljuddämpande väggar bättre dörrar som inte smäller igen så högt.

Friskolan

I kategorin *störningar* så uppger endast 3 % av eleverna (dvs. endast en elev) att skolan bör satsa mer på att minska störningarna. Detta i meningen:

Kanske något mer rum där man kan jobba enskilt och inget som stör.

Detta handlar alltså också i grund och botten om att eleven vill ha mer utrymme på skolan, i det här fallet för att kunna arbeta ostört.

4.3. Resultat av fråga 1-6, lärare

På den kommunala skolan svarade fem lärare på enkäten och på friskolan svarade fyra lärare. Alla utom en svarade på samtliga frågor, det vill säga en lärare valde att inte svara på fråga 7-8. Svartsalternativen är att läraren instämmer i frågorna antingen *inte alls*, *inte särskilt*, *delvis* eller *helt*.

Fråga 1) Trivs du med skolans fysiska miljö?

Den kommunala skolan:

3 lärare svarar *delvis*, 2 lärare svarar *inte särskilt*.

Friskolan:

Samtliga 4 lärare svarar *delvis*.

Fråga 2) Tycker du att du som lärare har möjlighet att påverka skolans fysiska miljö?

Den kommunala skolan:

2 lärare svarar *delvis*, 3 lärare svarar *inte särskilt*.

Friskolan:

2 lärare svarar *delvis*, 2 lärare svarar *inte särskilt*.

Fråga 3) Tycker du att det finns plats för eleverna att arbeta enskilt?

Den kommunala skolan:

3 lärare svarar *inte särskilt*, 2 lärare svarar *inte alls*.

Friskolan:

2 lärare svarar *delvis*, 2 lärare svarar *inte alls*.

Fråga 4) Tycker du att det finns plats för eleverna att arbeta i grupp?

Den kommunala skolan:

1 lärare svarar *delvis*, 4 lärare svarar *inte särskilt*.

Friskolan:

2 lärare svarar *delvis*, 1 lärare svarar *inte särskilt*,
1 lärare svarar *inte alls*.

Fråga 5) Upplever du att skolans fysiska miljö främjar elevernas lärande?

Den kommunala skolan:

1 lärare svarar *helt*, 4 lärare svarar *inte särskilt*.

Friskolan:

Samtliga 4 lärare svarar *delvis*.

Fråga 6) Tror du att eleverna skulle lära sig bättre om den fysiska miljön på skolan hade sett ut som du velat?

Den kommunala skolan:

3 lärare svarar *helt*, 2 lärare svarar *delvis*.

Friskolan:

1 lärare svarar *helt*, 3 lärare svarar *delvis*.

4.4. Resultat av fråga 7-8, lärare

Precis som med elevernas enkäter har jag delat in svaren på dessa två frågor i tre olika kategorier: *inredning*, *ytor* och *störningar*. Utöver det har jag lagt till en kategori: *övrigt*. Jag har valt att redovisa svaren i sin helhet, så som lärarna har uttryckt dem.

Fråga 7) Hur kan man med små insatser förändra skolans fysiska miljö så att den främjar lärande?

Den kommunala skolan

Inredning –

- Konst, färg och form på väggar.
- Byt ut stolar mot pilatesbollar i vissa klassrum. Vissa klassrum kan eleverna stå och jobba i ("talarstolar").
- Funktionella, sköna möbler. Konst, färg och form.
- Flexibla skärmar.

Friskolan

Inredning – inget förslag.

Den kommunala skolan

Ytor –

- Studierum.

Friskolan

Ytor –

- Skapa instuderingsrum där eleverna kan göra ev. läxor, arbete etc.
- Grupprum
- Grupprum [...] vid diskussioner blir det rörigt då eleverna arbetar i grupp.

Den kommunala skolan

Störningar –

- Dämpande dörrstoppare.

Friskolan

Störningar – inget förslag.

Den kommunala skolan

Övrigt –

- Bärbar dator.
- Belysning.
- Fler datorer.

Friskolan

Övrigt –

- Förbättra ventilationen som faktiskt är ny men som troligen är felinställd.
- God ventilation.

Fråga 8) Om det fanns obegränsade resurser – vilken förändring i skolans fysiska miljö skulle du vilja göra?

Den kommunala skolan

Inredning –

- Ta bort ”institutionslooken”. Mera ljus/fönster. Mera olika typer av arbetsplatser. Stående, sittande. Arbetsplatser som är ljudisolerade och avskilda.
- Andra lokaler med ljusa, inspirerande klassrum. Konst, färg och form.

Friskolan

Inredning – inget förslag.

Den kommunala skolan

Ytor –

- Fler grupprum. Avgränsningar som ger "eget studierum".
- Mer utrymme både för undervisning, enskilda grupper, grupparbete och tiden mellan lektioner/studiepaus.
- Fler utrymmen att arbeta i och återhämta sig i. Framförallt individuella studieplatser. Studieplatser utomhus (oavsett väder).
- Många studierum. Bygga om den långa "transporthallen" till studierum, det är alldeles för stort som gått till spillo.

Friskolan

Ytor –

- Större lokaler och fler grupprum i diverse storlekar.
- Fler klassrum eller studierum.
- Större ytor.
- Tillbyggnad med plats för grupprum. Bredare korridorer och fler och bättre umgängesytor för eleverna, nu har de endast ett rum, avlägset placerat på tredje våningen.

Den kommunala skolan

Störningar – inget förslag.

Friskolan

Störningar – inget förslag.

Den kommunala skolan

Övrigt – inget förslag.

Friskolan

Övrigt –

- Schemat och elevantalet kan bli tajt...
- Mindre elevgrupper.

5. DISKUSSION OCH SLUTSATS

I detta kapitel diskuteras undersökningens resultat och det relateras till uppsatsens syfte, frågeställning, teoretiska perspektiv och forskningsläge. I min diskussion utgår jag från mina fyra frågeställningar och jag diskuterar svaren från eleverna och lärarna.

- Den första frågeställningen: *Hur upplever elever och lärare den fysiska skolmiljö som de dagligen vistas i?*

För att få ett svar på den här frågan började jag med att ställa en enkel och övergripande fråga om trivseln med skolans fysiska miljö (enkätfråga 1). Vid en första anblick visade svaren att de allra flesta eleverna på de båda skolorna verkade trivas ganska bra med den fysiska miljön. Det är dock en klar majoritet av friskolans elever, 42 %, som sätter högsta betyg på denna trivsel, detta jämfört med den kommunala skolans 7 %. Bland lärarna på de båda skolorna är svaren mer jämna. Inte på någon skola är elever och lärare helt nöjda, men svaren hamnar ändå till övervägande del på den övre skalan, nästan alla tillfrågade lärare verkade trivas ganska bra med skolans fysiska miljö (svarsalternativet *delvis*). Dock är det något fler nöjda lärare på friskolan än vad det är på den kommunala skolan.

Den andra frågan jag ställde till eleverna och lärarna handlade om huruvida de upplevde att de kunde påverka skolans fysiska miljö (enkätfråga 2). Här visar diagrammet tydligt att friskolans elever är mer nöjda med sin påverkansmöjlighet än vad den kommunala skolans elever är. Diagrammet visar också att det är så mycket som 13 % av den kommunala skolans elever som är direkt missnöjda på denna punkt, jämfört med friskolans 0 %. Bland lärarna är svaren ganska lika på de båda skolorna, de båda mittalternativen *inte särskilt* och *delvis* används flitigt och det är svårt att se någon direkt skillnad skolorna emellan.

Den tredje och fjärde frågan som ställdes behandlade utrymmet på skolan, om eleverna och lärarna tyckte att det fanns plats för eleverna att arbeta enskilt respektive i grupp (enkätfråga 3 och 4). När det gäller eleverna själva så visar svaren att friskolans elever är klart mer nöjda med utrymmessituationen än vad den kommunala skolans elever är, både vad gäller enskilt arbete och grupparbete. Den största skillnaden skolorna emellan rör möjligheten att arbeta i grupp, där 54 % av friskolans elever är helt nöjda med den möjligheten, jämfört med den kommunala skolans 2 %. Bland lärarnas svar anas en liten tendens till att lärarna på friskolan är mer nöjda med elevernas möjligheter att arbeta både enskilt och i grupp än vad den kommunala skolans lärare är. Övervikten mot det positiva är väldigt liten, men den finns där.

Sammantaget visar svaren således att eleverna på friskolan dels trivs mer med skolans fysiska miljö än vad eleverna på den kommunala skolan gör, dels att de upplever att de kan påverka miljön mer samt att de är mer nöjda med utrymmena på skolan vad gäller att arbeta enskilt och i grupp. Svaren visar också att även lärarna på friskolan är mer nöjda på dessa punkter än vad lärarna på den kommunala skolan är, undantaget påverkansmöjligheten, där det är svårt att utläsa någon skillnad skolorna emellan. Utifrån Pia Björklids synsätt kan frågan om trivseln ha att göra med den kommunala skolans traditionella ordning i klassrummet, med bänkar i rader framför en kateder. Enligt Björklid är rum som är ordnade på det viset varken inspirerande eller välkomnande och de känns följaktligen inte heller särskilt trivsamma att vistas i. Någon verkstadskaraktär med avgränsade hörn för olika typer av aktiviteter, som Björklid förordar, finns heller inte på den kommunala skolan (Björklid 2005, s. 171). Det finns å andra sidan inte heller på friskolan, där trivseln ändå var högre.

Vad gäller påverkansmöjligheterna kan det vara så enkelt att friskolans elever har en kortare väg att gå till lärare och rektorer, det är en liten skola både till elevantal och till storlek. Rent fysiskt är det lätt att komma till tals med personalen på skolan, då de har sina rum på första våningen, där alla passerar. På den kommunala skolan sitter all administrativ personal i en särskild avdelning, rektorsområde för rektorsområde, med låsta dörrar. Enligt Marjanna de Jong ska personalens utrymmen så som rum för rektor och lärare vara lättillgängliga, de ska inte ligga avsides så att eleverna drar sig för att gå dit (de Jong i Tidskriften KRUT nr. 77 (1-95), s. 47). Detta uppfylls alltså inte av den kommunala skolan, däremot av friskolan.

Resultatet av utrymmessituationen är något förvånande. Mitt visuella intryck av de båda skolorna är att den kommunala skolan har mycket bättre utrymmen än vad friskolan har. Friskolan upplevde jag som trång, smal och kompakt och det intrycket förstärktes av att det satt elever överallt i de längsgående korridorerna. Den kommunala skolan däremot upplevde jag som stor och luftig, med många salar och rum. Kanske beror de begränsade möjligheter som den kommunala skolans elever upplever på skolans slutenhet, med sina låsta dörrar. Det behöver inte betyda att eleverna inte har tillgång till rummen, men att de har svårt att nå dem då de inte är så lättillgängliga. Dock var inte heller lärarna helt tillfreds med utrymmesmöjligheterna. Detta kan botten i de nästan vattentäta skott som finns mellan de olika utbildningsprogrammen på skolan – kanske är det helt enkelt så att salar står outnyttjade eftersom programmen inte använder varandras utrymmen när de står lediga. Enligt Marjanna de Jong är det problematiskt när lärare som undervisar i samma ämne sitter för sig själva – det blir då inget utbyte ämnena emellan (de Jong i Tidskriften KRUT nr. 77 (1-95), s. 49). Detta resonemang kan likväl appliceras på programmen – när lärare som undervisar på samma

program placeras ut i små enheter utan kontakt med de andra programmen uppstår samma sak – utbytet blir obefintligt.

- Den andra frågeställningen: *Hur anser elever och lärare att skolans fysiska miljö påverkar lärandet?*

För att få ett svar på den här frågan ställde jag först en fråga om huruvida elever och lärare upplevde att skolans fysiska miljö främjade elevernas lärande (enkätfråga 5). Bland eleverna var svaren ganska jämna på de båda skolorna, de flesta elever har svarat *delvis* eller *helt* på denna fråga, sammantaget 63 % av eleverna på den kommunala skolan och 73 % av eleverna på friskolan. Även om resultatet visar att eleverna på båda skolorna är övervägande positiva är det friskolans elever som är mest nöjda med detta. Även bland lärarnas svar utvisas att friskolans lärare är mer nöjda med denna situation än vad den kommunala skolans lärare är, de anser till större del att skolans fysiska miljö främjar elevernas lärande.

Den andra frågan jag ställde, som berör frågeställningen om hur den fysiska miljön påverkar lärandet, var frågan om i fall eleverna trodde att de skulle lära sig bättre om de själva fick bestämma hur skolans fysiska miljö skulle se ut. Till lärarna ställdes frågan om de trodde att eleverna skulle lära sig bättre om miljön hade sett ut som de, det vill säga lärarna, hade velat (enkätfråga 6). Elevernas svar visar att mer än dubbelt så många av eleverna på den kommunala skolan än på friskolan tror helt och fullt (stapeln *helt*) att de skulle lära sig bättre om de själva hade fått bestämma över skolans fysiska miljö. Slås de båda staplarna *delvis* och *helt* ihop så syns att så mycket som 98 % av den kommunala skolans elever anser att de skulle lära sig bättre om de själva fick bestämma över miljön. Det är en hög siffra, att jämföra med friskolans 63 % - som visserligen också det är en hög siffra men som också visar att friskolans elever är mer nöjda med sin situation idag än vad den kommunala skolans elever är.

Bland lärarna hamnar svaren även de i staplarna *delvis* och *helt*. Här är det mer jämnt skolorna emellan och det går inte att se om någon skola är mer positiv med den rådande situationen än vad den andra är. Alla lärare verkar i stort sett tycka att eleverna skulle lära sig bättre om de, det vill säga lärarna, fick bestämma hur skolans fysiska miljö ska se ut.

Sammantaget visar svaren att eleverna på de båda skolorna huvudsakligen anser att den fysiska miljön främjar deras lärande. De anser däremot också att den skulle kunna främjas mer om de själva fick bestämma över miljön. Den kommunala skolans elever anser detta i betydligt högre grad än vad friskolans elever gör. Lärarna tycker i stort sett detsamma som eleverna. Detta kan kopplas samman med Leif Strandbergs resonemang om att elever och

lärare *tillsammans* bör skapa skolans fysiska miljö och inte låta det fastna vid att vara något som kommer uppifrån. Inte heller ska lärarna själva bestämma över miljön, utan den ska prövas och utvecklas av elever och lärare i samverkan. Delaktighet främjar intresse och i förlängningen även lärandet (Strandberg 2006, s. 24). Enligt Christer Gudmundsson har rummets utformning stor betydelse för hur vi lär oss, och rummet ska allra helst delas in i olika arbetsområden – för enskilt arbete, för diskussioner, ljus respektive mörkt område, område för vila och förfriskningar mm (Gudmundsson 1997, s. 16). Det är intressant att notera att eleverna på de båda skolorna trots avsaknaden av detta ändå anser att miljön främjar deras lärande. Kanske skulle de dock tycka att den skulle främjas ännu mer om de parametrar Gudmundsson räknar upp tillfördes rummet. Även Anna Törnquist menar att rummets organisation har betydelse för lärandet och att detta avspeglas i skolans resultat. Jag har inte tagit del av de båda skolornas resultat, men anser precis som Törnquist att en skolas miljö lika gärna kan hjälpa som stjälpa en elevs utveckling (Törnquist 2005, s. 18 och s. 21).

- Den tredje frågeställningen: *Hur kan man med små insatser åstadkomma en förändring i skolans fysiska miljö, en förändring som främjar lärande?*

I samband med denna frågeställning ställde jag en fråga om hur man med små insatser skulle kunna förändra skolans fysiska miljö så att den främjade lärandet (enkätfråga 7). Här fick elever och lärare svara med egna ord och jag delade sedan in svaren i olika kategorier: *inredning*, *ytor* och *störningar*. Både på den kommunala skolan och på friskolan dominerar elevernas önskemål om att skolans inredning bör förändras, dock är det fler som anser så på den kommunala skolan än på friskolan, 65 % jämfört med 40 %. Tätt efter följer önskemål om ändrade ytor och om minskade störningar, tämligen lika siffror på de båda skolorna. Bland lärarna på den kommunala skolan är det också så att de främst vill ha en annorlunda inredning än vad skolan erbjuder idag. Om detta nämndes ingenting på friskolan, de ser hellre en förändring vad gäller ytor, de vill ha fler grupperum och instuderingsrum. Kanske agerar den kommunala skolans elever och lärare utifrån det som Anna Törnquist skriver om, att de traditionella klassrummen på 60 kvm (som ju dominerar på den kommunala skolan) gör att eleverna blir sittande i sina bänkar (Törnquist 2005, s. 150). Både elever och lärare på den kommunala skolan vill komma bort från detta och uttrycker det i sina tankar om klassrummets inredning. De nämner ingenting om att de vill dela in klassrummet i olika avdelningar enligt Gudmundssons princip (Gudmundsson 1997, s. 16), men det är något som ganska lätt skulle låta sig göras, åtminstone i viss utsträckning. Dock blir det svårare att göra lite större

ändringar i rummet. Patrick Bjurström menar att rummet ska vara fritt och lätt att anpassa till nya situationer – men varken på den kommunala skolan eller på friskolan finns förutsättningar för detta, rummen på skolorna är inte tillräckligt fria i sin utformning (Bjurström 2004, s. 105).

- Den fjärde frågeställningen: *Hur skulle skolans fysiska miljö se ut, om elever och lärare fritt fick bestämma?*

För att få svar på denna fråga ställde jag en fråga om hur skolans fysiska miljö skulle se ut om resurserna var obegränsade (enkätfråga 8). Även här fick eleverna och lärarna svara med egna ord och jag delade in svaren i samma tre kategorier: *inredning*, *ytor* och *störningar*. Svaren ser ganska olika ut från eleverna på den kommunala skolan respektive friskolan. På den kommunala skolan dominerar fortfarande inredningen, 67 % skulle gärna se att skolan satsade på den om resurserna var obegränsade. På friskolan är det endast 39 % som tycker så. Att det ändå är detta önskemål som dominerar på de båda skolorna kanske har att göra med det som Leif Strandberg skriver om det ökande intresset för heminredning och design (Strandberg 2006, s. 21). Detta syns inte minst hos den elev på den kommunala skolan som ville att skolan skulle anlita en stylist för att förbättra miljön på skolan.

Förändrade ytor kommer på andra plats på bägge skolorna, 58 % på den kommunala skolan och 42 % på friskolan. Sedan är det en stor skillnad när det gäller störningar – på den kommunala skolan är det så mycket som 25 % av eleverna som vill förändra detta, jämfört med endast 3 % på friskolan. Bland lärarna dominerar önskemålet om förändrade ytor, detta på båda skolorna. På den kommunala skolan kommer sedan inredningen på andra plats, medan friskolan tar upp önskemål om bättre schema och mindre elevgrupper (kategorin *övrigt*).

När det gäller uppsatsens teoretiska perspektiv, som främst koncentrerades kring Leif Strandbergs punkter om *aktivitet* och *kreativitet* (Strandberg 2006, s. 23f), har jag funnit att på den kommunala skolan fanns få möjligheter att i klassrummet göra annat än traditionellt skolarbete, det vill säga sitta i en bänk och läsa, skriva eller lyssna. Det som stod elever och lärare till buds var att flytta runt möblerna och det lät sig förstås göras om de ville det. På friskolan, som hade en annorlunda ordnad möblering med bord i fyrkanter och med ett flyttbart peltarformat bord för läraren, kan jag konstatera att möbleringen faktiskt är än mer statisk än på den kommunala skolan, detta eftersom borden måste stå där de står på grund av elevernas datorer, som måste pluggas in i eluttagen som finns på borden. Det som står till

buds här är lärarens mobilitet, läraren kan flytta runt sitt bord efter behov.

Sammanfattningsvis kan jag se att Strandbergs båda punkter om *aktivitet* respektive *kreativitet* i klassrummet är tämligen begränsad på de båda skolorna, faktiskt lite mer begränsad på friskolan än på den kommunala skolan.

När det sedan gäller min föreställning om att personal på friskolor skulle ha ett öppnare förhållningssätt än vad personal på kommunala skolor har så är det förstås svårt att konstatera detta med endast två skolor som underlag. Vad jag däremot kan konstatera är att friskolans lärare på nästan samtliga punkter är mer nöjda med sin arbetssituation än vad den kommunala skolans lärare är. Vad det beror på är dock svårt att säga men kanske är det så att de har lättare att komma till tals med skolans rektor och huvudman. På den kommunala skolan var det lätt att se att de olika programmen hölls åtskilda, med hjälp av låsta dörrar. Rektorerna satt för sig, lärarna var placerade i ämneslag och därmed försvåras, enligt Marjanna de Jong, det ämnesövergripande arbetet (de Jong i Tidskriften KRUT nr. 77 (1-95), s. 49). Den kommunala skolan gav, trots sin ljusa luftighet, ett intryck av segregation. Detta ska då jämföras med det intryck som friskolan gav, kompakt och trång men med lärare som samverkade. Trots att jag personligen tror mycket på den fysiska omgivningens betydelse för lärandet så är det svårt att bortse från att det är lärarna som betyder mest, de är viktigare än rummet. En aldrig så genomtänkt och välplanerad byggnad kan inte väga upp en torftig psykosocial miljö.

5.1. Fortsatt forskning

I den här studien har jag jämfört två skolor med olika huvudmän, en kommunal skola och en friskola. En tanke som har dykt upp under arbetets gång är att fortsätta studien med att jämföra friskolor sinsemellan eller kommunala skolor sinsemellan. Det skulle också vara intressant att göra jämförelser mellan olika gymnasieprogram för att se om det finns några skillnader eller likheter i synsätt. Rent metodiskt skulle jag i så fall vilja utöka studien till att även innefatta intervjuer och observationer, detta eftersom dessa metoder är de bästa att använda när det gäller att få fram uppfattningar om synsätt, förhållningssätt och hur människor upplever olika situationer.

6. REFERENSER

Tryckta källor:

Bjurström Patrick. (2004). *Att förstå skolbyggnader*. Stockholm: KTH Arkitekturskolan.

Björklid Pia. (2005). *Lärande och fysisk miljö. En kunskapsöversikt om samspelet mellan lärande och fysisk miljö i förskola och skola*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.

De Jong Marjanna. (1995). *Att beskriva och tolka skolbyggnadens utformning*.
Kritisk Utbildningstidskrift, nr. 77:1-95, s. 44-49.

Gren Martin & Hallin Per-Olof. (2003). *Kulturgeografi. En ämnesteorietisk introduktion*.
Malmö: Liber.

Gudmundsson Christer. (1997). *Lärorummet*. Jönköping: Brain Books AB.

Johansson Bo & Svedner Per Olov. (2001). *Examensarbetet i lärarutbildningen - Undersökningsmetoder och språklig utformning*. Uppsala: Kunskapsföretaget i Uppsala AB.

Kvale Steinar. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Skantze Ann. (1989). *Vad betyder skolhuset? Skolans fysiska miljö ur elevernas perspektiv studerad i relation till barns och ungdomars utvecklingsuppgifter*.
Akademityck AB, Edsbruk och Stockholm.

Strandberg Leif. (2006). *Vygotskij i praktiken. Bland plugghästar och fusklappar*.
Norstedts Akademiska förlag.

Trost Jan. (2007). *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur.

Törnquist Anna. (2005). *Skolhus för tonåringar. Rumsliga aspekter på skolans organisation och arbetsätt*. Stiftelsen ARKUS och ARKUS-föreningen.

Otryckta källor:

Friskolornas Riksförbund

http://www.friskola.se/Om_friskolor_Vad_ar_en_fristaende_skola_DXNI-70434_.aspx

Datum: 091022.

Sveriges Kommuner och Landsting

<http://www.skl.se/artikel.asp?A=58389&C=7605>

Datum: 091022.

Vetenskapsrådet

<http://www.codex.vr.se/forskninghumsam.shtml>

Datum: 091028.

Enkätundersökning om skolans fysiska miljö (elever)

Svaren redovisas konfidentiellt i ett examensarbete vid Malmö Högskola, lärarutbildningen. Arbetet handlar om skolans fysiska miljö och dess betydelse för lärandet. Författare till arbetet är Sara Bryzell.

Med **skolans fysiska miljö** menas här t.ex. klassrummets storlek, möblering (bänkar/bord/stolar), redskapens/materialens placering, uppehållsrummens utformning, passager, korridorer mm.
Tänk på detta när du besvarar nedanstående frågor!

Följande frågor besvaras med en siffra mellan 1-4. Ringa in ditt svar!

1) *Trivs du med skolans fysiska miljö?*

1 – Inte alls 2 – Inte särskilt 3 – Delvis 4 – Helt

2) *Tycker du att du som elev har möjlighet att påverka skolans fysiska miljö?*

1 – Inte alls 2 – Inte särskilt 3 – Delvis 4 – Helt

3) *Tycker du att det finns plats för att arbeta enskilt?*

1 – Inte alls 2 – Inte särskilt 3 – Delvis 4 – Helt

4) *Tycker du att det finns plats för att arbeta i grupp?*

1 – Inte alls 2 – Inte särskilt 3 – Delvis 4 – Helt

5) *Upplever du att skolans fysiska miljö främjar ditt lärande?*

1 – Inte alls 2 – Inte särskilt 3 – Delvis 4 – Helt

6) *Tror du att du skulle lära dig bättre om den fysiska miljön på skolan hade sett ut som du velat?*

1 – Inte alls 2 – Inte särskilt 3 – Delvis 4 – Helt

**Följande frågor besvarar du med egen text. Skriv gärna utförligt och motivera ditt svar!
Fortsätt på baksidan om inte pappret räcker.**

7) *Hur kan man med små insatser förändra skolans fysiska miljö så att den främjar lärande?*

8) *Om det fanns obegränsade resurser - vilken förändring i skolans fysiska miljö skulle du vilja göra?*

Till sist: är du...

Kvinna

Man

Enkätundersökning om skolans fysiska miljö (lärare)

Svaren redovisas konfidentiellt i ett examensarbete vid Malmö Högskola, lärarutbildningen. Arbetet handlar om skolans fysiska miljö och dess betydelse för lärandet. Författare till arbetet är Sara Bryzell.

Med **skolans fysiska miljö** menas här t.ex. klassrummets storlek, möblering (bänkar/bord/stolar), redskapens/materialens placering, uppehållsrummets utformning, passager, korridorer mm.
Tänk på detta när du besvarar nedanstående frågor!

Följande frågor besvaras med en siffra mellan 1-4. Ringa in ditt svar!

1) *Trivs du med skolans fysiska miljö?*

1 – Inte alls 2 – Inte särskilt 3 – Delvis 4 – Helt

2) *Tycker du att du som lärare har möjlighet att påverka skolans fysiska miljö?*

1 – Inte alls 2 – Inte särskilt 3 – Delvis 4 – Helt

3) *Tycker du att det finns plats för eleverna att arbeta enskilt?*

1 – Inte alls 2 – Inte särskilt 3 – Delvis 4 – Helt

4) *Tycker du att det finns plats för eleverna att arbeta i grupp?*

1 – Inte alls 2 – Inte särskilt 3 – Delvis 4 – Helt

5) *Upplever du att skolans fysiska miljö främjar elevernas lärande?*

1 – Inte alls 2 – Inte särskilt 3 – Delvis 4 – Helt

6) *Tror du att eleverna skulle lära sig bättre om den fysiska miljön på skolan hade sett ut som du velat?*

1 – Inte alls 2 – Inte särskilt 3 – Delvis 4 – Helt

Följande frågor besvarar du med egen text. Skriv gärna utförligt och motivera ditt svar! Fortsätt på baksidan om inte pappret räcker.

7) *Hur kan man med små insatser förändra skolans fysiska miljö så att den främjar lärande?*

8) *Om det fanns obegränsade resurser - vilken förändring i skolans fysiska miljö skulle du vilja göra?*

Till sist: är du... Kvinna Man

Hur många år har du varit verksam som lärare? ____ Varav ____ år på denna skolan.